

TL 4066 Kuzeyin Az Nüfuslu Halkları ve Arktik

Öğretim Üyesi: Dr.Öğr.Üyesi Mustafa Can TEZİÇ.

Saha (Yakutlar) içerisinde oluşan Sub-etnoslar (2)

Hafta 11.

Hazırlık Soruları:

- **Sub-etnosların oluşumları problemini Saha (Yakutlar) örneğinde tartışın.**

On sekizinci yüzyıla gelindiğinde, bölgedeki hareketli yapı başta av sezonlarının verimliliğine göre şekil kazanmaya devam etse de, bölgeye yeni Yakut ve Tunguz göçleri devam etmiştir. 1702 yılında Yakutlar kuzey batıya ilerlerken 1730 yılında Olenek ve Lena nehrinin aşağı kısımlarına İlimpey Tunguzları yerleşmeye başlamıştır (Gurviç 1966:86). Bu sırada pek çok Yakut geyik yetiştiriciliğine geçmiştir. 1739 yılında Hariton Laptev, Olenek havzasında Geyik yetiştiricisi Tunguz ve Yakutların bir arada dolaştıklarını ve her iki grubunda yaşam tarzlarının birbirlerine çok benzediğini kaydetmiştir.

İdari yapıların güçlenmesi ile birlikte Kuzey – Kuzey Batı Yakutistan da Volost (Nasleg)'ler içerisinde farklı etnik gruplardan karışık yapılar ortaya çıkmaya başlamıştır.

Örnek olarak: 1761 nüfus sayımına göre Jigansk bölgesinde 1-2 Batulinskiy, Tumatskiy, Kangalaskiy ve 1-2-3 Hatıginskiy gibi Yakutlara ait naslegler de 605 erkek toplam 1200 kişi tespit edilmiştir. 1795 yılında yapılan revizyonda Jigansk

bölgesinde 1133 erkek nüfusun olduğu ve bu nüfusun 212 sinin farklı Tunguz soy gruplarından (Kyupsk ve Ejansk) oldukları tespit edilmiştir. 1782 yılında yapılan bir diğer sayımda ise bölgede Yakut ve Tunguzların bir arada oluşturdukları pek çok aile tespit edilmiştir. Bu karışık evliliklere bakıldığında Kangalass Nasleg'de Ejan, Kyupsk, Dolgan, Lalıgirsk soy gruplarından pek çok eş alındığı görülmektedir.

Sonuç olarak, 1789 yılında ilk yasak komisyonu geliştirmiş olduğu idari yapılanma ile birlikte Kuzey- Batı Yakutistan'daki Yakutlar ve Tunguzlar bir arada yaşamaya itilmiştir. Bu yapılanma sonucunda farklı Yakut ve Tunguz gruplar bir araya gelirken, aynı soy grubuna üye gruplar ise farklı idari bölgelerde kalmak zorunda kalmışlardır.

Sonuç olarak on sekizinci yüzyılda Tunguz, Yakut soy grupları ve bölgeye gelen Ruslar önemli ölçüde birbirleri ile karışmıştır. Kimi Tunguz soy grupları sadece Yakut dilini alırken, kimi soy grupları ise kendilerinin genetik olarak Yakutlar ile ilişkili olduğunu vurgulamaktadır. Gurviç, yapmış olduğu arşiv çalışmalarından elde ettiği veriler ışığında dokuzuncu yüzyılda geyik yetiştiricisi Yakutlar, Tunguzlar ve Ruslar artık tek bir etnik grup haline gelmişlerdir tespitini yapmıştır.

Uzun süreli bu etkileşim sonucu bölgedeki Tunguzlar Yakutlaşırken aynı zamanda bölgeye gelen Yakutlar da yaşam koşullarına uymak için Tunguzlardan, onların ileride maddi kültürlerini şekillendirecek, yaşam pratiklerini almışlardır. Dil, Yakut dili iken ekonomi ise geyik avı ve balıkçılık gibi bölgedeki Tunugz soy gruplarından alınan metotlardan ibarettir.

Özellikle Tunguz etkisi av için yapılan tören veya ayinlerde, Rus kültürünün öğeleri evlilik törenlerinde, soy – törenleri folklor ve sanatta ise Yakut etkileri gözlemlenmektedir.

Geyik yetiştiricisi Yakutların dil ve takvim yapılarını daha detaylı incelediğimizde diğer Yakut gruplarından farklar ve komşuları olan Tunguzlar ile yakınlıklar karşımıza daha net çıkmaktadır.

Örneğin: geyik yetiştiricisi Yakutların dilleri Yakutça olsa da geyik yetiştiriciliği hakkındaki söz varlığı Tunguz etkisindedir. Geyiklerin yaşı, cinsiyeti, türü, geyik koşunları vs., geyik yetiştiriciliği ile ilgili terimler Tunguzlardan alınmıştır. Bunun dışında özellikle av aletleri ve silah isimleri de Tunguz dilinin etkisindedir.

Diğer taraftan ay isimleri incelendiğinde yine geyik yetiştiricisi Yakutlar ve Tunguzlar arasındaki etkileşim ortaya çıkmaktadır. Örnek olarak: yaz ayları ele alındığında geyik yetiştiricisi Yakutlar bu aylar için *kumaar ıya* ve *irgahta ıya* “sivrisinek ayı” ve “at sineği ayı” terimlerini kullanmaktadırlar. Benzer şekilde İlimpeyskiye Tunguzları da “sivri sinek ayı” ve “at sineği ayı” anlamında *nganma nii* ve *hunminii* terimlerini kullanırlar. Bu terimlerin geyik yetiştiriciliği ve avcılık ile uzun süreli bir yaşam sonucunda oluştuğu açığa çıkmaktadır. Kaldı ki Hayvan yetiştiricisi Yakut gruplar yaz ayları için çok farklı terimler olan ve sezonluk çalışmayı simgeleyen ot biçme (koşeniya Travı) - *ot ıya* - ve - *atırd'ah ıya* - ot toplama anlamına gelen saman hasatı (uborki sena) terimlerini kullanmışlardır.

Yine kuzeydeki geyik yetiştiricisi Yakutlar ile güneydeki Yakutların aile yapıları karşılaştırıldığında da farklılıklar görülmektedir. Örnek olarak: geyik yetiştiricisi Yakutlarda aile içerisinde alınacak önemli kararlarda aile reisi eşinin tavsiyeleri ile karar verirken bu oluşum güneydeki Yakutlarda farklıdır.

Yukarıda da belirtildiği üzere Yakutsitan'ın Kuzey ve Kuzey-Batı bölgelerinde Tunguz, Yakut ve Rus nüfusunun karışması pek çok irili ufaklı etnografik grubun Yakutistan'ın orta ve güney bölgelerindeki etnografik yapıdan farklılaşmasına

neden olduğu gibi, b6lgeler arasındaki etnografik farklılıklar Yakutlar arasında da ayırma yol açmaktadır.

Bu gruplardan Yessey deki Geyik Yetiştiricisi Yakut gruba daha yakından bakacak olursak, Yessey Yakutları aslen Yakut oldukları halde 2013 yılında “az nüfuslu halk” statüsünü kazanmışlardır.

1628 yılında bölgede Yessey Mangazeysk Kazakları tarafından çar adına yasak toplamak için bir *ostrog* kurulmuş ve idari yapı içerisinde çoğunluğunun Tunguzların, Samoyedlerin oluşturduğu halktan yasak toplamaya başlanmıştır. On yedinci yüzyılda, bölgede yaşanan salgın karşısında azalan Tunguz nüfus hızla Yakutlarca doldurulmuştur. Bölgeye gelen Yakutlar zamanla bölgede bulunan Tunguz soy grupları ve Rus köylüler ile karışırken, bölgenin coğrafi yapısı nedeni ile de asıl Yakut popülasyonundan izole kendi içinde bir etnografik grup oluşmuştur. 2002 yılında yapılan nüfus sayımında kendilerini Yessey Yakutları olarak tanımlayan grubun dili klasik Yakut dilinden zaman içerisinde farklılaşmış, bu çerçevede kendi diyalektleri geliştiği gibi komşuları Evenklerden de pek çok kelime almışlardır. Dilin ötesinde materyal kültür ise yine Evenk ve Ruslardan büyük oranda etkilenmiştir (Çvaçan).

Sonuç olarak Yakutlar arasında yaşanan bu etnografik farklılıklar günümüzde Geyik Yetiştiricisi Yessey Yakutlarının hukuki statülerinin de belirleyicisi olmuş ve Yessey Yakutları az nüfuslu halk statüsünü kazanmışlardır.

Bölgedeki nüfus hareketleri, coğrafyanın idari yapılara mekânlara ayrılması ve Tunguz soy gruplarının Kuzey-Batı Yakutistan ve Taymırya’da farklı gruplar ile girmiş oldukları ilişkiler Geyik yetiştiricisi Yakutların dışında Dolgan olarak bilinen bir başka etnik grubun oluşmasına da yardımcı olmuştur.

Temel Kaynak

Teziç M.C. Sibirya'da Etnosların ve Alt-Etnosların Oluşumunda Tunguz Soy Gruplarının Rollerini (Evenler, Dolganlar ve Geyik Yetiştiricisi Yakutlar) // Научное обозрение Саяно-Алтая. 2015 № 4 (12). S. 21-35.

Yardımcı Kaynaklar

Barth, F. (1969). *Ethnic groups and boundaries the social organization of culture difference*, Boston: Little Brown.

Boronoyev, A.O. (2007). Territorial'naya mental'nost' I problemi sotsiokul'turnogo razvitiya regiona, (Pod redakstiey d-r filosof. nauk professor. Boronoeva A.O) *Sibirskaya mental'nost' I problemi sotsiokul'turnogo razvitiya regiona*, St. Petersburg: Asterion s.8-17.

El'nitskiye, K. (1895). *Inorodtsı sibiri i sednyeaziatskih vladniye Rossii etnografiçeskiye oçerki*, St. Petersburg, İzdaniye D.D. Poluboyarikova.

Evstigneev, Yu.A. (2003). *Rossiyaskaya Federatsiya narodu i ih podrazdeleniya – kratkiye etnologiçeskiye spravoçik*, İzdatel'stvo St. Peterburgskogo universiteta.

Fenton, S (2003). *Ethnicity*, Polity Press Black well Publishing Ltd.

Gumilyev, L.N. (2006). *Etnogeneza . biosfera zamli*, Moskova: Ast; Astrel'.